

ASALARICHILIKNING INSON HAYOTI VA TABIATDAGI AHAMIYATI

Maxammadjonova Sevara Fayzulla qizi
Mamashokirova Fotima Kenjaboy qizi

Andijon davlat pedagogika insituti bialogiya yo`nalishi 1-kurs talabalari

Annotatsiya. Ushbu maqolada asalarichilikning rivojlanishi, inson hayoti va tabiatdagi ahamiyati, asalari suti, asalarichilik uyushmasi haqida ma`lumotlar keltirilgan.

**Kalit so`zlar.** Asalarichilik, o`simliklar, chetdan changlanish, g`oza maydonlari, asalari suti.

Abstract. This article provides information about the development of beekeeping, its importance in human life and nature, bee milk, and the beekeeping association.

Key words. Beekeeping, plants, external pollination, cotton fields, bee milk.

Абстрактный. В данной статье приведены сведения о развитии пчеловодства, его значении в жизни человека и природы, пчелином молоке, пчеловодческом объединении.

Ключевые слова. Пчеловодство, растения, внешнее опыление, хлопковые поля, пчелиное молоко.

Asalarichilik - qishloq ho`jaligining tarmoqlaridan biri, asalarilarni asal mum va boshqa mahsulotlar olish, shuningdek qishloq xo`jaligi ekinlari hosildorligini oshirish uchun ularni changlatish maqsadida foydalaniladi. Asalarichilik miloddan avvalgi 10-5 ming yilliklarda ham mavjud bo`lgan. 1814- yilda rus asalarichisi P.I.Prokopovich romli asalari qutisini, 1865- yilda chex asalarichisi F.Grushka asal ajratishni kashf etishi bilan ko`pgina mamlakatlarda asalarichilik serdaromad tarmoqqa aylanadi. 20-asrning 20- yillaridan maxsus asalarichilik xo`jaliklari paydo bo`ldi. Asalarichilik yer yuzining barcha qit`alarida tarqalgan. BMT malumotlariga ko`ra 1970-yillar boshida jahonda 40 mln. ga yaqin asalari uyalari mavjud bo`lgan. Jahon mamlakatlarida asalarichilik asosan uch yo`nalishda rivojlanmoqda: asal olish, ekinlarni changlatish, boshqa ho`jaliklarga tarqatish uchun eng yaxshi asalari zotlarining ona arisini yetishtirish va asalari oilalarini ko`paytirish. O`zbekistonda asalarichilik mahsulotlari qadimdan oziq ovqat va doridarmon sifatida ma`lum bo`lsada asalarilarni qutilarda boqish 19-asrning 2-yarmida O`zbekistonda xo`jalik belgilari bilan ajdodlaridan farq qiladigan asalarilar populatsiyasi vujudga keldi.

Buyuk o`zbek olimi Abu Ali ibn Sino O`rta Osiyo halqlarining ajoyib madaniy yodgorliklaridan biri bo`lgan “Tib qonunlari” kitobida asalarilar, asal va mum haqida ko`p yozgan. Misol uchun ikkinchi kitobida “oddiy dori-darmonlar va vositalari to`g`risida” gi bo`lmida Abu Ali ibn Sino “ Asal gullarga va asalarilar to`playdigan boshqa o`simliklarga tushadigan shudring ko`zdan yashirinadi asalarilarni xatti – harakatlariga harakatlariga ta`sir ko`rsatadi va asalarilar uni oziq-ovqat hamda saqlash uchun yig`ishadi, asalning o`tkir va zaharli turi mavjud. Eng yaxshi asal bahor va yozgisidir” deb keltirib o`tgan. Bundan tashqari asalarining foydali va serdaromad tomonlari shundaki, ular o`simlik gullarini chetdan changlatish yo`li bilan ekinlar hosildorligini 10-60% gacha oshirishga sabab bo`ladi. Respublikamizda sotsial va iqtisodiy rivojlantirishning 2026 yilgacha bo`lgan davrga mo`ljallangan asosiy yo`nalishlarida ham asalarichilikni jadal usulda rivojlantirish mo`ljallangan. Respublikada asalarichilikning rivojlanish taraqqiyoti va tarixi, istiqloq mafkurasi asosida, yaxlit bir tizim sifatida o`rganishga e`tabor qaratildi. Asalarichilik qishloq ho`jaligini tez sur`atlar bilan rivojlanib borayotgan tarmog`i bo`lib, uning o`zi ayni paytda qator mustaqil ilmiy bo`limlarga bo`linganligi e`tiborga molik.

Prezidentimizning 2017-yil 16- oktabirdagi „ Respublikamizda asalarichilik tarmog`ini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to`g`risida” gi qarori sohani rivojlantirishning ustuvor vazifalarini belgilab olishda dastur amalga oshirilmoqda, unga ko`ra yurtimizda faoliyat yuritayotgan asalarichilarni birlashtirish, o`zaro tajriba almashishga ko`maklashish maqsadida O`zbekiston asalarichilar uyishmasi tashkil etildi. Uyushmaga a`zo xo`jaliklar 2023-yilgacha sohada qo`llaniladigan uskunalar, asalari uyalarini tashish uchun maxsus transport vositalari, asalari kasalliklari va zararkunandalariga qarshi qo`llaniladigan veterinariya dori vositalari, preparatlar, mumparda va mum mahsulotlar uchun bojxona to`lovlari to`lamaydi.

Asalari suti biologik stimulyator xususiyatiga ega, gipotrofiya va gipotoniya kasalliklarini, sirkasidan oziq-ovqat sanoatida turli tuzlamalar tayyorlashda foydalaniladi. Asalari suti ko`plab tirik organizmlar o`sishini tezlashtirib, vaznini oshiradi. Qand, eritrotsitlar, glukoza, gemoglobin, globulinlar miqdorini ko`paytirib, xolesterin va neytrofillar miqdorini kamaytiradi, shu orqali ateroskleroz kasalliklarini oldini oladi va davolaydi, miyadagi qon harakatini yaxshilab, qondagi askorbin kislatasini kamaytiradi. Organizmning reproduktiv imkoniyatlarini yaxshilaydi. Sohada ari sutini ishlab chiqish uchun asalari oilalaridan tarbiyachi oilalarni tuzish va 18-24 soatli qurtlarni payvandlab tarbiyachi oilalariga berib, uch kundan keyin payvand qilingan qurtlarni olib tashlab sutni jamg`arib, konservatsiya qilish mumkin.

Xulosa. qilib aytganda asalarichilik qishloq xo`jaligini serdaromad sohalaridan biridir. Asalarichilik mahsulotlarini ko`paytirishga qaratilgan jarayonlarga mahalliy turdagi asalarilar alohida ahamiyatga ega. O`zbekistonning tabiiy iqlim sharoiti qishloq xo`jaligi ekinlarning hosildorligini oshirishda asalari oilalarni zamonaviy texnologiya asosida ekinzorlarda boqib asalarichilik mahsulotlarini yetishtirishni ko`paytirish uchun qulay imkoniyatga ega.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. B.A.Qaxramonov,A.I.Isamuhammedov,U.SH.Ballasov,S.SH.Isamuhammedov, O.S.To`rayev. “Asalarichilik”.
2. G.K. Dubovskiy, A.M. Ummatov. Zoologiyadan o`quv qo`llanma.
3. To`raev O.S. Asalari oilasini boqish texnologiyasi .
4. Isamuhamedov A.I.Nikadamboev X.K. Asalarichilikni rivojlantirish asoslari.